

**ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH**  
ul. M. Curie-Skłodowskiej 2  
58-400 Kamienna Góra  
tel.: (+48) 75-645-01-82 fax: (+48) 75-645-01-83  
E-mail: zso@kamienna-gora.pl  
WWW: <http://www.zso.kamienna-gora.pl>

---

# **PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA**



**Z**  
**biologii**  
**dla klas pierwszych**  
**Liceum Ogólnokształcące**  
**w Kamiennej Górze**

## Przepisy ogólne

1. Uczeń ma obowiązek przychodzić na lekcje przygotowany, z podpisanym zeszytem oraz odrobionym zadaniem domowym. Uczeń, który nie odrobi zadania domowego lub przyjdzie na lekcję bez zeszytu, otrzymuje ocenę niedostateczną. Nieprzygotowanie jest usprawiedliwione w przypadku wcześniejszej co najmniej tygodniowej nieobecności. Zaległości spowodowane nieobecnością na pojedynczych zajęciach należy nadrobić we własnym zakresie.
2. Raz w semestrze dopuszcza się nieprzygotowanie bez podania istotnego powodu. Tego typu nieprzygotowanie należy zgłosić przed lekcją.
3. Prace klasowe / sprawdziany zapowiadane są co najmniej na tydzień przed ich przeprowadzeniem. Nauczyciel powinien je oddać przed upływem dwóch tygodni. Osoba, która otrzyma ze sprawdzianu ocenę niedostateczną, może ten sprawdzian napisać jeszcze raz. Pod uwagę brane są obie uzyskane oceny.  
Uczniowie, którzy byli nieobecni na sprawdzianie, mają obowiązek napisania go w terminie ustalonym dla osób poprawiających (do dwóch tygodni po omówieniu prac).
4. Kartkówki nie muszą być zapowiadane. Obejmować powinny materiał z trzech ostatnich zagadnień, ale nie wcześniejszy niż z pięciu ostatnich lekcji. Ponieważ kartkówki mają na celu skontrolowanie bieżącego przygotowania ucznia do lekcji, otrzymanych z nich ocen NIE poprawia się.
5. Ocena śródroczna i roczna nie jest średnią arytmetyczną oraz ważoną ocen cząstkowych. Przy wystawianiu oceny końcowej brane są pod uwagę wszystkie oceny, przy czym największe znaczenie mają oceny z prac klasowych i sprawdzianów.
6. W sprawach wyżej nieokreślonych obowiązują przepisy wewnątrzszkolnego systemu oceniania.

### **Wymagania na stopnie szkolne.**

#### **Ocena celująca:**

Uczeń:

- a) rozwiązuje sytuacje problemowe, wyczerpując całkowicie wiedzę zawartą w podstawie programowej,
- b) analizując pytania dotyczące partii materiału, odnosi się do wiadomości z innych działów,
- c) patrzy na problem całościowo, a jednocześnie ma bardzo szczegółową wiedzę,
- d) kompleksowo bada zagadnienie, np. projektuje doświadczenie, przeprowadza je,
- e) dokumentuje wyniki.

### **Ocena bardzo dobra:**

Uczeń:

- a) formułuje i rozwiązuje problemy,
- b) w szerokim zakresie opanował podstawę programową i potrafi ją wykorzystywać w praktyce,
- c) opracowuje zagadnienie,
- d) proponuje rozwiązanie problemu,
- e) konstruuje schemat,
- f) planuje doświadczenie,
- g) udowadnia tezę,
- h) analizuje proces i przewiduje jego skutki.

### **Ocena dobra:**

Uczeń:

- a) ma pewne braki, ale nie ma on problemów z przyswajaniem wiadomości,
- b) może się na nich opierać, kiedy uzyskuje instrukcje, jak je wykorzystać,
- c) wykonuje doświadczenie zgodnie z podanym wzorcem,
- d) rozwiązuje zadanie,
- e) dokonuje pomiaru,
- f) rysuje wykres na podstawie danych,
- g) klasyfikuje organizmy.

### **Ocena dostateczna:**

Uczeń:

- a) stosuje w praktyce podstawowe wiadomości,
- b) wyjaśnia proces,
- c) opisuje go i charakteryzuje, o ile nie jest skomplikowany,
- d) na podstawie informacji lub opisu określa element budowy lub rozpoznaje dany gatunek,
- e) przy pomocy nauczyciela uzasadnia podstawowe prawa biologiczne oraz podaje proste wnioski.

### **Ocena dopuszczająca:**

Uczeń:

- a) wykazuje elementarny poziom zrozumienia wiadomości,
- b) nie myli ich ze sobą oraz ich nie zniekształca,
- c) podaje definicje,
- d) wymienia cechy,
- e) przytacza przykłady,
- f) wskazuje podstawowe elementy na schemacie,
- g) wykonuje proste polecenia przy wsparciu nauczyciela.

### **Ocena niedostateczna:**

Uczeń:

- a) nie jest w stanie opanować podstawowej wiedzy,
- b) nie radzi sobie z przyswojeniem najprostszych informacji,
- c) nie potrafi udzielić odpowiedzi na najprostsze pytania nawet z pomocą nauczyciela.

## **Narzędzia sprawdzania wiedzy i umiejętności.**

Stosowane narzędzia, w tym:

- diagnoza wstępna
- odpowiedź ustna
- pisemne prace w grupach,
- testy
- klasówki, sprawdziany
- kartkówki

Ocenie również podlegają prace domowe, ćwiczenia praktyczne, umiejętność prawidłowego obserwowania, przeprowadzania doświadczeń oraz aktywność uczniów na lekcjach.

Wyboru formy sprawdzania wiedzy i umiejętności ucznia dokonuje nauczyciel.

## **Waga poszczególnych stopni.**

Praca klasowa waga 3

Sprawdzian waga 3

Kartkówka waga 2

Odpowiedź waga 1

Aktywność waga 1

## Wymagania edukacyjne

zawierają szczegółowy wykaz wiadomości i umiejętności, które uczeń powinien opanować po omówieniu poszczególnych lekcji z podręcznika *Biologia na czasie – zakres podstawowy*. Jest on niezastąpiony przy obiektywnej ocenie postępów ucznia w nauce.

### Poziomy oczekiwanych osiągnięć ucznia

Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
konieczne (na stopień dopuszczający) podstawowe (na stopień dostateczny)	rozszerzające (na stopień dobry) dopełniające (na stopień bardzo dobry)
obejmują treści i umiejętności	obejmują treści i umiejętności
<ul style="list-style-type: none"><li>• najważniejsze w uczeniu się biologii</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• złożone i mniej przystępne niż zaliczone do wymagań podstawowych</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• łatwe dla ucznia nawet mało zdolnego</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• wymagające korzystania z różnych źródeł informacji</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• często powtarzające się w procesie nauczania</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• umożliwiające rozwiązywanie problemów</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• określone programem nauczania na poziomie nieprzekraczającym wymagań zawartych w podstawie programowej</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• pośrednio użyteczne w życiu pozaszkolnym</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• użyteczne w życiu codziennym</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• pozwalające łączyć wiedzę z różnych przedmiotów i dziedzin</li></ul>

### Wymagania edukacyjne *Biologia na czasie – zakres podstawowy*

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			konieczny (K)	podstawowy (P)	rozszerzający (R)	dopełniający (D)
I. Od genu do cechy	1	Budowa i funkcje kwasów nukleinowych	<ul style="list-style-type: none"> <li>określa rolę DNA jako nośnika informacji genetycznej</li> <li>wymienia elementy budowy DNA i RNA</li> <li>wymienia zasady azotowe wchodzące w skład obu typów kwasów nukleinowych</li> <li>definiuje pojęcia: <i>genetyka, nukleotyd</i></li> <li>wymienia rodzaje RNA</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcia: <i>inżynieria genetyczna, replikacja DNA</i></li> <li>wyjaśnia regułę komplementarności zasad</li> <li>omawia proces replikacji DNA</li> <li>określa rolę poszczególnych rodzajów RNA</li> <li>porównuje budowę i rolę DNA z budową i rolą RNA</li> <li>rozpoznaje na modelu lub ilustracji DNA i RNA</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia, z czego wynika komplementarność zasad</li> <li>przedstawia graficznie regułę komplementarności zasad</li> <li>wykazuje, że replikacja DNA ma charakter semikonserwatywny</li> <li>wykazuje związek między kwasami nukleinowymi a cechami organizmów</li> <li>przedstawia za pomocą schematycznego rysunku budowę nukleotydu DNA i RNA</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>określa rolę polimerazy DNA w replikacji DNA</li> <li>wykazuje rolę replikacji DNA w zachowaniu niezmienionej informacji genetycznej</li> <li>uzasadnia konieczność zachodzenia procesu replikacji DNA przed podziałem komórki</li> </ul>
	2	Geny i genomy	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcia: <i>gen, genom, chromosom, chromatyna, kariotyp, pozagenowy DNA</i></li> <li>przedstawia budowę chromosomu</li> <li>wymienia organelle komórki zawierające DNA</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcia: <i>nukleosom, chromosom homologiczny, komórka haploidalna, komórka diploidalna</i></li> <li>podaje liczbę chromosomów w komórkach somatycznych i rozrodczych człowieka</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia różnicę między eksonem a intronem</li> <li>omawia organizację materiału genetycznego w jądrze komórkowym</li> <li>wskazuje i nazywa miejsca występowania DNA w komórkach prokariotycznych i</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>uzasadnia różnice w budowie genomów bakterii i organizmów jądrowych</li> <li>podaje przykłady wykorzystania badań DNA w różnych dziedzinach życia człowieka</li> </ul>

				<ul style="list-style-type: none"> <li>• oblicza liczbę chromosomów w komórce haploidalnej, znając liczbę chromosomów w komórce diploidalnej danego organizmu</li> </ul>	<p>eukariotycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje budowę chromatyny</li> <li>• charakteryzuje budowę i rodzaje chromosomów w kariotypie człowieka</li> </ul>	
3	Kod genetyczny	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia pojęcia: <i>kod genetyczny, kodon</i></li> <li>• wymienia cechy kodu genetycznego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia sposób zapisania informacji genetycznej w DNA</li> <li>• wyjaśnia znaczenie kodu genetycznego</li> <li>• charakteryzuje cechy kodu genetycznego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• analizuje schemat przepływu informacji genetycznej</li> <li>• odczytuje kolejność aminokwasów kodowanych przez dany fragment mRNA przy pomocy tabeli kodu genetycznego</li> <li>• nazywa cechy kodu genetycznego na podstawie schematów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• oblicza liczbę nukleotydów i kodonów kodujących określoną liczbę aminokwasów oraz liczbę aminokwasów kodowaną przez określoną liczbę nukleotydów i kodonów</li> <li>• zapisuje sekwencję nukleotydów mRNA oraz sekwencję kodującej nici DNA, znając skład aminokwasowy krótkiego odcinka białka</li> </ul>	
4	Ekspresja genów	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia etapy ekspresji genów</li> <li>• określa cel transkrypcji i translacji</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia przebieg transkrypcji i translacji</li> <li>• wyjaśnia rolę tRNA w translacji</li> <li>• rozróżnia etapy ekspresji genów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wskazuje i nazywa poszczególne etapy ekspresji genów w komórce</li> <li>• określa znaczenie struktury przestrzennej dla funkcjonalności białek</li> <li>• opisuje budowę cząsteczki</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uzasadnia konieczność modyfikacji białka po translacji</li> <li>• omawia różnicę w ekspresji genów kodujących RNA i białka</li> <li>• omawia rolę polimerazy</li> </ul>	

					tRNA <ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia rolę rybosomów w ekspresji genu</li> </ul>	RNA w transkrypcji
5	Podstawowe reguły dziedziczenia genów	<ul style="list-style-type: none"> <li>• definiuje pojęcia: <i>genotyp, fenotyp, allele, homozygota, heterozygota, dominacja, recesywność</i></li> <li>• wymienia i rozpoznaje cechy dominujące i recesywne u ludzi</li> <li>• zapisuje genotypy: homozygoty dominującej, homozygoty recesywnej i heterozygoty</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wykazuje zależność między genotypem a fenotypem</li> <li>• omawia I i II prawo Mendla</li> <li>• na schemacie krzyżówki genetycznej rozpoznaje genotyp oraz określa fenotyp rodziców i pokolenia potomnego</li> <li>• wykonuje krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia jednego genu</li> <li>• wymienia inne przykłady dziedziczenia cech</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia badania Mendla</li> <li>• wyjaśnia mechanizm dziedziczenia cech zgodnie z I i II prawem Mendla</li> <li>• wykonuje krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia dwóch genów</li> <li>• interpretuje krzyżówki genetyczne, używając określeń <i>homozygota, heterozygota, cecha dominująca, cecha recesywna</i></li> <li>• omawia przykłady innych sposobów dziedziczenia cech</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia znaczenie prac Mendla dla rozwoju genetyki</li> <li>• określa prawdopodobieństwo pojawienia się określonych genotypów i fenotypów potomstwa na podstawie genotypów rodziców</li> <li>• uzasadnia różnice w dziedziczeniu genów zgodnie z prawami Mendla i genów sprzężonych</li> </ul>	
6	Genetyczne uwarunkowania płci. Cechy sprzężone z płcią	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia zasadę dziedziczenia płci u człowieka za pomocą krzyżówki genetycznej</li> <li>• wymienia przykłady chorób sprzężonych z płcią</li> <li>• rozróżnia chromosomy płci i chromosomy autosomalne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia mechanizm ujawnienia się cech recesywnych sprzężonych z płcią</li> <li>• wykonuje krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia chorób sprzężonych z płcią</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady mechanizmów dziedziczenia płci u innych organizmów</li> <li>• interpretuje krzyżówki genetyczne dotyczące dziedziczenia chorób sprzężonych z płcią</li> <li>• uzasadnia różnicę między</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uzasadnia, dlaczego mężczyźni częściej chorują na hemofilię i daltonizm niż kobiety</li> <li>• omawia różnice między chromosomem X a chromosomem Y</li> </ul>	



			<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia przykłady cech związanych z płcią</li> <li>definiuje pojęcia: <i>chromosomy płci</i>, <i>chromosomy autosomalne</i></li> </ul>	<p>cechami sprzężonymi a cechami związanymi z płcią</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia, w jaki sposób dziedziczy się hemofilę</li> </ul>	
7	Zmiany w informacji genetycznej	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcie <i>rekombinacja genetyczna</i></li> <li>definiuje pojęcie <i>mutacja</i></li> <li>rozdziela mutacje genowe i chromosomowe</li> <li>wymienia czynniki mutagenne</li> <li>klasyfikuje mutacje ze względu na ich konsekwencje</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>opisuje znaczenie rekombinacji genetycznej w kształtowaniu zmienności genetycznej</li> <li>wymienia czynniki mutagenne</li> <li>omawia skutki mutacji genowych</li> <li>omawia skutki mutacji chromosomowych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>opisuje procesy warunkujące rekombinację genetyczną</li> <li>rozdziela mutacje spontaniczne i indukowane</li> <li>klasyfikuje czynniki mutagenne</li> <li>wyjaśnia, na czym polegają poszczególne rodzaje mutacji genowych i chromosomowych</li> <li>wyjaśnia, w jaki sposób mutacje prowadzą do chorób nowotworowych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia przebieg procesu <i>crossing-over</i></li> <li>analizuje rodowody pod kątem metody diagnozowania mutacji</li> <li>rozdziela mutacje w zależności od rodzaju komórki, w której mają miejsce</li> <li>uzasadnia, że mutacje są źródłem zmienności organizmów</li> </ul>
8	Choroby genetyczne człowieka	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcie <i>choroba genetyczna</i></li> <li>klasyfikuje choroby genetyczne ze względu na przyczynę</li> <li>wymienia przykłady chorób genetycznych</li> <li>wyjaśnia, na czym polega</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje choroby jednogenowe z uwzględnieniem sposobu dziedziczenia, skutków mutacji, objawów i leczenia</li> <li>charakteryzuje choroby chromosomalne z uwzględnieniem zmian w karyotypie, objawów i</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>analizuje dziedziczenie wybranej choroby genetycznej jednogenowej</li> <li>wyjaśnia, na czym polega poradnictwo genetyczne oraz wymienia sytuacje, w których należy wykonać badania DNA</li> <li>klasyfikuje badania prenatalne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>dostrzega wady i zalety badań prenatalnych</li> <li>omawia znaczenie przeprowadzania testów pourodzeniowych</li> <li>szacuje ryzyko wystąpienia mutacji u dziecka</li> </ul>

			profilaktyka genetyczna	leczenia • rozróżnia wybrane choroby genetyczne	oraz dokonuje ich charakterystyki	
II. Biotechnologia i inżynieria genetyczna	11	Biotechnologia tradycyjna	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcie <i>biotechnologia</i></li> <li>wymienia przykłady produktów otrzymywanych metodami biotechnologii tradycyjnej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>przedstawia zastosowania fermentacji mlekowej</li> <li>przedstawia zastosowania fermentacji etanolowej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia, na czym polega reakcja fermentacji</li> <li>uzasadnienia różnicę między biotechnologią tradycyjną a biotechnologią nowoczesną</li> <li>zapisuje reakcje fermentacji</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia wykorzystanie bakterii octowych</li> <li>omawia na przykładach znaczenie fermentacji mlekowej</li> <li>dowodzi pozytywnego i negatywnego znaczenia zachodzenia fermentacji dla człowieka</li> </ul>
	12	Biotechnologia w ochronie środowiska	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia przykłady praktycznego wykorzystania organizmów do rozkładu substancji</li> <li>definiuje pojęcia: <i>oczyszczanie biologiczne</i>, <i>tworzywa biodegradowalne</i>, <i>biologiczne zwalczanie szkodników</i></li> <li>wymienia metody utylizacji odpadów komunalnych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia mechanizm biologicznego oczyszczania ścieków</li> <li>omawia zastosowanie testów uzyskanych metodami biotechnologicznymi do oceny stanu środowiska</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia istotę funkcjonowania biofiltrów</li> <li>wykazuje rolę mikroorganizmów w biologicznym oczyszczaniu ścieków</li> <li>charakteryzuje metody utylizacji odpadów komunalnych</li> <li>opisuje metody zwalczania szkodników z użyciem metod</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>dowodzi roli przetwarzania odpadów komunalnych jako alternatywnego źródła energii</li> <li>analizuje korzyści wynikające z zastosowania tworzyw biodegradowalnych zamiast tradycyjnych tworzyw sztucznych</li> <li>ocenia zastosowanie metod</li> </ul>

					biologicznych	biotechnologicznych do wytwarzania energii
13	Podstawowe techniki inżynierii genetycznej	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcia: <i>inżynieria genetyczna, organizm zmodyfikowany genetycznie, organizm transgeniczny, enzym restrykcyjny, wektor</i></li> <li>wymienia techniki inżynierii genetycznej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia, czym zajmuje się inżynieria genetyczna</li> <li>wyjaśnia, na czym polega: sekwencjonowanie DNA, elektroforeza, łańcuchowa reakcja polimerazy, sonda molekularna</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia sposoby otrzymania organizmów transgenicznych</li> <li>wyjaśnia funkcję enzymów restrykcyjnych</li> <li>porównuje działanie ligazy i enzymów restrykcyjnych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>analizuje poszczególne etapy: elektroforezy, metody PCR i wprowadzenia genu do komórki</li> <li>określa cel wykorzystania sondy molekularnej</li> </ul>	
14	Organizmy zmodyfikowane genetycznie	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia cele tworzenia roślin i zwierząt zmodyfikowanych genetycznie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia cele tworzenia roślin i zwierząt zmodyfikowanych genetycznie</li> <li>określa korzyści wynikające ze stosowania zmodyfikowanych genetycznie zwierząt w rolnictwie, medycynie, nauce i przemyśle</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>określa rodzaje modyfikacji genetycznych roślin oraz wskazuje cechy, które rośliny zyskują dzięki nim</li> <li>omawia kolejne etapy transformacji genetycznej roślin i zwierząt</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>analizuje argumenty za i przeciw genetycznej modyfikacji organizmów</li> <li>ocenia rzetelność przekazu medialnego na temat GMO</li> </ul>	
15	Biotechnologia a medycyna	<ul style="list-style-type: none"> <li>definiuje pojęcia: <i>diagnostyka molekularna, terapia genowa</i></li> <li>wymienia przykłady molekularnych metod</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>określa cel molekularnych metod diagnostycznych</li> <li>podaje przykłady leków uzyskiwanych dzięki</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia badania prowadzone w ramach diagnostyki molekularnej</li> <li>omawia techniki</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>rozdziela molekularne metody diagnostyczne</li> <li>dowodzi skuteczności badania prowadzonych w</li> </ul>	

			<p>diagnostycznych</p>	<p>zastosowaniu biotechnologii nowoczesnej</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• uzasadnia rolę organizmów zmodyfikowanych genetycznie w produkcji biofarmaceutyków</li> <li>• wyjaśnia, na czym polega terapia genowa</li> <li>• wyjaśnia znaczenie biotechnologii w otrzymywaniu materiałów medycznych nowej generacji</li> </ul>	<p>otrzymywania biofarmaceutyków</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia możliwości związane z hodowlą tkanek i narządów w transplantologii</li> <li>• charakteryzuje poszczególne rodzaje terapii genowej</li> <li>• rozróżnia rodzaje terapii genowej</li> </ul>	<p>ramach diagnostyki molekularnej w indywidualizacji procesu leczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• określa znaczenie wykorzystania komórek macierzystych w leczeniu chorób</li> <li>• ocenia skuteczność leczenia schorzeń metodami terapii genowej</li> </ul>
16	Klonowanie - tworzenie genetycznych kopii	<ul style="list-style-type: none"> <li>• definiuje pojęcia: <i>klonowanie, klon</i></li> <li>• wymienia przykłady organizmów będących naturalnymi klonami</li> <li>• wymienia cele klonowania DNA, komórek, roślin i zwierząt</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• udowadnia, że bliźnięta jednojajowe są naturalnymi klonami</li> <li>• wyjaśnia, w jaki sposób otrzymuje się klony DNA, komórek, roślin i zwierząt</li> <li>• uzasadnia swoje stanowisko w sprawie klonowania człowieka</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia rodzaje rozmnażania bezpłciowego jako przykłady naturalnego klonowania</li> <li>• omawia sposoby klonowania roślin i zwierząt</li> <li>• rozróżnia klonowanie reprodukcyjne i terapeutyczne</li> <li>• formułuje argumenty za i przeciw klonowaniu człowieka</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• analizuje kolejne etapy klonowania ssaków metodą transplantacji jąder komórkowych</li> <li>• ocenia przekaz medialny dotyczący klonowania, w tym klonowania człowieka</li> <li>• uzasadnia rolę klonowania w zachowaniu bioróżnorodności gatunkowej</li> </ul>	

	17	Inżynieria genetyczna – korzyści i zagrożenia	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje argumenty za i przeciw stosowaniu technik inżynierii genetycznej w badaniach naukowych, medycynie, rolnictwie, przemyśle i ochronie środowiska</li> <li>• wymienia argumenty za i przeciw stosowaniu zwierząt w eksperymentach naukowych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, w jaki sposób GMO mogą wpłynąć negatywnie na środowisko naturalne</li> <li>• rozpoznaje produkty GMO</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia wpływ produktów GMO na zdrowie człowieka</li> <li>• uzasadnia obawy etyczne związane z GMO</li> <li>• omawia sposoby zapobiegania zagrożeniom ze strony organizmów zmodyfikowanych genetycznie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia regulacje prawne dotyczące GMO w Unii Europejskiej</li> <li>• ocenia przekaz medialny dotyczący badań naukowych oraz przewiduje skutki nierzetelnej informacji obecnej w mediach</li> </ul>
	18	Znaczenie badań nad DNA	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady praktycznego zastosowania badań nad DNA w medycynie, medycynie sądowej, biotechnologii nowoczesnej, ewolucjonizmie i systematyce</li> <li>• definiuje pojęcie <i>profil genetyczny</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polega zastosowanie badań nad DNA w medycynie, medycynie sądowej, biotechnologii nowoczesnej, ewolucjonizmie i systematyce</li> <li>• wyjaśnia sposób wykorzystania DNA do określenia pokrewieństwa oraz ustalenia lub wykluczenia ojcostwa</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady organizmów oraz pozyskiwanych od nich genów</li> <li>• omawia metody śledzenia funkcjonowania wybranego genu</li> <li>• omawia wykorzystanie badań DNA w medycynie sądowej</li> <li>• uzasadnia znaczenie analizy sekwencji DNA w badaniach ewolucyjnych i taksonomicznych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• analizuje kolejne etapy metody ustalania profilu genetycznego</li> <li>• przewiduje możliwe kierunki rozwoju inżynierii genetycznej na podstawie zdobytej wiedzy</li> </ul>
III. Ochrona przyrody	19	Czym jest różnorodność biologiczna?	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia poziomy różnorodności biologicznej</li> <li>• wskazuje trzy miejsca na Ziemi szczególnie cenne pod</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia pojęcie <i>różnorodność biologiczna</i></li> <li>• omawia wskazany czynnik kształtujący różnorodność</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje poziomy różnorodności biologicznej</li> <li>• porównuje poziomy różnorodności biologicznej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• analizuje wpływ różnych czynników na kształtowanie się różnorodności biologicznej</li> </ul>

		względem różnorodności biologicznej	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia różnice pomiędzy poziomami różnorodności biologicznej</li> <li>• uzasadnia praktyczne znaczenie bioróżnorodności dla człowieka</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje wybrane miejsca na Ziemi, szczególnie cenne pod względem różnorodności biologicznej</li> <li>• opisuje metody pozwalające na określenie poziomu bioróżnorodności</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• analizuje zmiany różnorodności gatunkowej w czasie</li> <li>• dowodzi istnienia trudności w określaniu liczby gatunków na świecie</li> </ul>
20	Zagrożenia różnorodności biologicznej	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia przykłady gatunków zagrożonych wyginięciem</li> <li>• wymienia przykłady gatunków wymarłych</li> <li>• wylicza czynniki wpływające na stan ekosystemów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady działalności człowieka przyczyniającej się do spadku różnorodności biologicznej</li> <li>• wymienia miejsca najbardziej narażone na zanik różnorodności biologicznej</li> <li>• podaje przykłady gatunków inwazyjnych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia przyczyny wymierania gatunków</li> <li>• wskazuje działalność człowieka jako przyczynę spadku różnorodności biologicznej</li> <li>• wyjaśnia przyczyny zanikania różnorodności biologicznej na świecie</li> <li>• analizuje wpływ rolnictwa na zachowanie różnorodności biologicznej</li> <li>• ocenia skutki wyginięcia gatunków zwornikowych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• dowodzi istnienia różnic pomiędzy współczesnym wymieraniem gatunków a poprzednimi wymieraniami</li> <li>• przewiduje skutki osuszania obszarów podmokłych</li> <li>• omawia wpływ gatunków obcych, w tym inwazyjnych, na ekosystemy</li> </ul>
21	Motywy i koncepcje ochrony przyrody	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia zadania ochrony przyrody</li> <li>• wymienia motywy ochrony przyrody</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uzasadnia konieczność ochrony przyrody</li> <li>• omawia wybrane motywy ochrony przyrody</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia motywy ochrony przyrody</li> <li>• charakteryzuje koncepcje ochrony przyrody</li> <li>• uzasadnia konieczność</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady działań w zakresie ochrony przyrody wynikających z poszczególnych motywów ochrony przyrody</li> </ul>

					podejmowania działań prowadzących do zachowania różnorodności biologicznej	
22	Sposoby ochrony przyrody	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia sposoby ochrony przyrody</li> <li>wymienia cele ochrony przyrody</li> <li>podaje przykłady ochrony <i>in situ</i> i <i>ex situ</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia wskazany sposób ochrony przyrody</li> <li>wyjaśnia różnice pomiędzy sposobami ochrony przyrody</li> <li>podaje przykłady sytuacji, w których niezbędna jest ochrona czynna</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje sposoby ochrony przyrody</li> <li>uzasadnia różnicę między ochroną bierną a ochroną czynną</li> <li>uzasadnia konieczność tworzenia banków nasion</li> <li>podaje przykłady gatunków, które restytuowano</li> <li>podaje przykłady działań, które dopuszcza się w przypadku ochrony częściowej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>uzasadnia konieczność ochrony gatunkowej</li> <li>wyjaśnia, dlaczego w stosunku do niektórych gatunków i obszarów stosowana jest ochrona ścisła, a do innych – ochrona częściowa</li> <li>wyjaśnia, czym resystytucja różni się od reintrodukcji</li> <li>ocenia skuteczność ochrony <i>in situ</i> i <i>ex situ</i></li> </ul>	
23	Ochrona przyrody w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia formy ochrony przyrody w Polsce</li> <li>wskazuje na mapie parki narodowe</li> <li>podaje nazwy parków narodowych i krajobrazowych położonych najbliższej miejsca zamieszkania</li> <li>wymienia po pięć nazw zwierząt, roślin i grzybów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>omawia formy ochrony obszarowej przyjęte w Polsce</li> <li>wyjaśnia różnice pomiędzy formami ochrony indywidualnej</li> <li>rozpoznaje na ilustracji lub fotografii omawiane wcześniej rośliny, zwierzęta i grzyby podlegające ochronie gatunkowej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia rolę poszczególnych form ochrony przyrody</li> <li>charakteryzuje park narodowy położony najbliższej miejsca zamieszkania</li> <li>klasyfikuje rezerваты przyrody ze względu na przedmiot ochrony i typ ekosystemu</li> <li>wymienia działania zakazane i dozwolone na obszarach</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie otulin tworzonych wokół parków narodowych</li> <li>klasyfikuje parki narodowe według daty założenia lub wielkości</li> </ul>	

		<p>podlegających w Polsce ochronie gatunkowej</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• podaje przykłady działań podejmowanych w ramach ochrony czynnej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wskazuje przykłady chronionych gatunków roślin i zwierząt występujących w najbliższej okolicy</li> </ul>	<p>podlegających ochronie</p>	
24	Międzynarodowe formy ochrony przyrody	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia międzynarodowe formy ochrony przyrody</li> <li>• charakteryzuje rezerwat biosfery jako międzynarodową formę ochrony przyrody</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wycisza parki narodowe w Polsce uznane za rezerваты biosfery</li> <li>• definiuje pojęcie <i>zrównoważony rozwój</i></li> <li>• omawia działalność organizacji zajmujących się ochroną przyrody</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• określa znaczenie <i>Agendy 21</i></li> <li>• wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój</li> <li>• podaje przykłady międzynarodowych inicjatyw w zakresie ochrony przyrody</li> <li>• charakteryzuje parki narodowe w Polsce uznane za rezerваты biosfery</li> <li>• rozróżnia typy obszarów sieci Natura 2000</li> <li>• formułuje sądy dotyczące zasad zrównoważonego rozwoju oraz sposobów i możliwości wdrażania tych zasad</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• określa znaczenie konwencji: ramsarskiej, CITES, bońskiej w ochronie przyrody</li> <li>• uzasadnia konieczność globalnej ochrony przyrody</li> <li>• ocenia znaczenie projektu Natura 2000</li> <li>• ocenia działalność organizacji zajmujących się ochroną przyrody</li> <li>• ocenia stopień realizacji postulatów zrównoważonego rozwoju na świecie i w kraju</li> </ul>



